

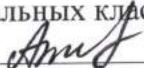
МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

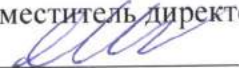
Министерство образования и науки Республики Дагестан

Управление образования

Администрации МР "Магарамкентский район"

МКОУ «Бут-Казмалярская СОШ

Рассмотрено
на заседании МО учителей
начальных классов

Руководитель МО
А.К. Исмаилова
Протокол №01 от «24»08.2023г

Согласовано
Заместитель директора

М.Э.Мамедяров

Рабочая программа

по

**ЛИТЕРАТУРНОМУ ЧТЕНИЮ
НА РОДНОМ (лезгинском) ЯЗЫКЕ
для 2А класса**

Учитель Ф.З.Урдуханова

с.Бут-Казмаляр 2023г.

2 – КЛАСС

Гатун яргъи йикъар акъатна, чаз зул жеда. Гад риклел хкун. Гатун яргъи йикъарикай, чехибурунни аялрин кваллахрикай ва машгъулатрикай шиирар, гъикаяяр, махар.

Гъусейнов И. «Гад риклел хкун»; Яралиев Я. «Хважамжам»; Фетягъ А. «Къавах»; Агъмедов Н. «Гатун пакамахъ»; Гъажиев Ф. «Руфун цай»; Фаталиев К. «КицI, кац, къиф»; Къаравул; Магъмудов А. «Сулейманан меслят»; Багдадин КI. «Фу»; Пичче. «КичIевал».

Атана зул, атана. Зулун тIебиатдикай, зулун лишанрикай, зулун багъдикай, чуьлдикай, тамукай, гъайванрикай, зулун аялрин къугъунрикай, инсанрин кваллахрикай шиирар, гъикаяяр, мисалар ва мискIалар.

Фатахов А. «Зул»; Ражабов А. «Зулун вахт»; Тагъиров Ш. «Зулун пешер»; Гъажиев М. «Къушар куьч жезва»; Узденев Гъ. «Зул»; Мирзоев Н. «Керекул»; Фатуллаева П. «Зул хтана»; Ферзалиев К. «Агъмедаз зул кIанда»; Салахъ М. «Марвар булах»; Фетахов А. «Хъипер»; «Кард» журналдай. «Цеквер».

Гъайванар чи дустар я. Гъайванрикай, абурун уьмуьрдикай гъикаяяр, шиирар, махар, мисалар ва мискIалар. Гъайванрихъ галаз рафтарвал, абурун къайгъударвал авун къалурзавай эсерар.

Фатуллаева П. «Пси-пси псайди»; Лезги халкъдин мах. «СикI»; Эльдарова З. «Гъайванрин уьмуьр»; Къарибов Н. «Темпел кац»; Фатуллаева П. «Бузан»; «КIелер»; Житков Б. «ВикIегъ бадбад»; Ферзалиева А. «Чижерхъанрин мажара»; Куьреви М. «Кефчибег»; Керимова С. «Дустар»; Мингъажидинова Р. «Бадбад»; Пришвин М. «Мукан мукъув»; Мирзоев С., Гъажиев Н. «Къушар чи дустар я».

Зегъметди чаз гуда вири. Жуьреба-жуьре кваллахрикайни пешейрикай, инсандин уьмуьрда зегъметдин метлеблубликай эсерар.

Ризванов З. «Эслидин цуьк»; Гъажиев М. «Жуван зегъмет»; Багъадин КІ. «Тар»; Тагъирбегов Р. «Хуьруьн нуькІ»; Нагъиев Ф. «ЛакІабар»; «Лезги газетдай» «Маша гъикІ чІехи хъанай»; Мингъажидинова Р. «КІанчІар».

Дуст аялар. Алрин уьмуьрдикайни кІвалахрикай, дуствиликайни юлдашвиликай, чпелай чІехибуруз гъуьрмет авуникай гъикааяр, шиирар ва макъалаяр.

Султанова А. «БицІекар»; Базаева М. «Къанундиз муьтІуьгъарна»; Хаметова Х. «Туп»; Осеева В. «Хиялар авунал рикІ алайди»; Ризванов З. «Суал»; Фейзуллаева З. «Къве дуст»; Исмаилов А. «Салам къе сефил я»; Къурбан Гъ. «Селимни Насир»; Межидов Къ. «Ничхиррин чІал чидай Сафар»; Нагъиев Ф. «Аялрин мани».

Тебиатди лацу яргъан галчукна. ХъуьтІуьн тебиатдикай, хъуьтІуьз аялрин къугъунрикайни машгъулатрикай, инсанрин кеспийрикай, хъуьтІуьн багъдикай, чуьлдикайни тамукай, гъайванринни къушарин уьмуьрдикай шиирар, гъикааяр, мисалар, мискІалар.

Фатахов А. «Къуьд»; Исаев Ш. «Газарар»; МутІалибов А. «Хуьре къуьд»; Соколов-Микитов И. «Къуьд атана»; Мусайиб С. «ХъуьтІуьн чуьл»; Пришвин М. «ЦуцІулдин рикІел алама»; Саид М. «Аида»; Агъмедов Н. «Баркалла, Айна!»; Алем А. «Живедин аялар»; Ферзалиева А. «Къуьрен суьрсетар»; Къарибов Н. «Къуьд»; Скребицкий Г., Чаплина В. «Къуьр хъуьтІуьз гъикІ яшамиш жезва»; Исмаилов А. «Лацувал».

Хизан, мектеб, юлдашар. Дидедиз, бубадиз, хзанриз, аялриз бахшнавай, диде-бубадиз куьмек гуниз, жувалай чІехибуруз гъуьрмет авуниз, гъвечІибурухъ гелкъуьниз, кІвале авай чІехибурун зегъметдиз, школадиз юлдашриз кІелзавай аялрин дуствилиз талукъарнавай шиирар, гъикааяр.

Саидгъасанов С. «Мектебдиз»; Исаев Ш. «Пирожокар»; Эльдаров Х. «Игитан къаст»; Толстой Л. «Багъманчини адан рухваяр»; Рамазан Гъ. «Куьк «вад»; Нагъиев Ф. «Яру кІек»; Фетягъ А. «КІарасар къенят авун»; Мурадов Ш.-Э. «Баркалла ваз, чан бала!»; Велибегов Р. «Ам чи баде я»; Фаталиев Къ.

ГЪАВУРДА ТВАДАЙ ЧАР

«Литературадай келун» учебный предметдин тахминан рабочий программа сифтегъан умуми образованидин рекъяй Гьукуматдин федеральный образовательный стандартрин (ФГОС), гьакӀни сифтегъан умуми образованиди гун гузлемишзавай Истемишунрин бинедаллаз туюкӀурнавайди я.

«Литературадай келун» учебный предметдин тахминан рабочий программа гъавурда твадай чарчикай, чирзавай тарсунин метлеб ачухаруникай, тарсунин умуми характеристикадикайни нетижайрикай ва тематикадин планированидикай ибарат я.

Гъавурда твадай чарчи предмет чирунин умуми мана-метлеб ачухарзава, аялрин фагъум-фикир авунин алакьунар вилик тухун малумарзава; учебный пландин кьурулушда лезги чӀалан ва литературадай келунин чка тайинарзава, арадал кьезвай нетижаяр ва тематикадин планированидин кьурулуш ачухарзава.

Чирунин мана-метлеб рахунин кӀвалахдин жуьрейрикай ибарат я. Абурук: яб акалун, рахунар, келунар, кхьинар ва мсб. акатзава. Вири и кьайдаяр сифтегъан классрин ученикрив кьадайвал ганва.

Нетижайрик хсуси (личностдин) нетижаяр, предметдин арада авай (метапредметдин) алакьайрин нетижаяр ва гьакӀни сифтегъан классра келзавай аялрин гьар йисан предметрин нетижаяр акатзава.

Тематикадин планированида вири паярин программадин манадин гьал кьалурзава, ийизвай кӀвалахдин лишанар, лайихлувилер ва кимивилер ачухарзава, гьар са раздел ахтармишдайла ишлемишна кӀанзавай методрикай ва кӀалубрикай рахазва. Ибурун жергедай яз, тематикадин планированида чара тир (дифференцированный) чирвилер тешкил авунин кьайдаярни ганва.

«Мусадикай къиса»; Шабатов Ш. «Къиле тефей нумра»; Эсетов А. «Дикъетлу хъухъ, чЕхибур!»; Исмаилов А. «Ширин чай».

Хъана къван, хъанач къван. КІвалин ва тамун гъайванрикай, абурун дуствиликай ва душманвиликай суьгъуьрдин ва яшайишдин махар.

Лезги халкъдин махар: «СикІни гъуьлягъ»; «КІекни верч»; «Тажуб кар»; Севда А. «Цекверин тарс»; «Алахъай дерт»; «Гапрукъ»; Межидов Къ. «Лекъ ва къуьр»; Саидов А. «Севни, чакъални, лифни къуьгъуьр»; Исмаилов А. «СикІни сикІрен тум».

Хъсанвални писвал, мергъяматлувал. Къегъал, дамах гвачир, зегъметдални кІелунрал рикІ алай, къайгъудар инсанрикай, иллаки аялрикай, абурун хъсан ва пис къилихрикайни кІвалахрикай, гъакъикъи юлдашрикайни мергъяматлувиликай кхъенвай шиирар, гъикаяяр, баснияр.

Гъуьсейнов И. «ГъвечІи басня»; Ферзалиев К. «Кац ва иеси»; Нагъиев Ф. «Куь къенфетар низ хъана?»; Ревю И. «Цегвни чепелукъ»; Акимова З. «ШенпІини Алина»; Пичче. «КъепІинамаз», «Гъахъ патал»; Лезги халкъдин махар. «Стхаяр»; Фаталиев Къ. «Женжелар»; Фатахов А. «Хъуьруьн къведай крар».

Акваз-такваз чубарукар хтана, акваз-такваз масан гатфар атана

Гатфарихъ тІебиатдин шикилрикай ва Дагъустандин тІебиатдин гуьрчегвиликай: багъда, чуьлда, тама гатфар алукуьникай, гъайванринни къушарин уьмуьрдикай, сифте цуькверикайни пешерикай, инсандин зегъметдикай, аялрин гатфарин къугъунрикай туькІуьрнавай гъикаяяр, шиирар, мисалар ва мискІалар. Дидейриз, бадейриз, вахариз, дишегълийрин зегъметдиз бахшнавай шиирар ва гъикаяяр.

Исмаилов А. «Аялрин гатфар»; Фатахов А. «Сифте сефер яз акуна»; Гъажиев Ш. «Яран сувар»; Фатуллаева П. «Тарс»; Фетягъ А. «Яцар»; Назарова Р. «Рехъди физва зун»; Сайдумов Э. «НуькІ хтанва!»; Абдуллаев Б. «Мулдин цуьк»; Саидгъасанов С. «Май атана»; Пичче. «Тамун аламатар».

Чан зи хайи диде-ватан. Чи Ватандикай, чи шегьеррикайни хуьрерикай, инсанрин к'валахрикайни дуствиликай, абурун хушбахт уьмуьрдикай шиирар ва гьикаяяр.

Гьажиев М. «Диде»; Исмаилов А. «Хайи чил»; Ибрагьимов М. «Зи ватанда»; Фейзуллаева З. «Кьифрен тарс»; Шагьэмирова А. «Хуш я заз».

Классдилай кьеце к'елун ва хуралай чирун патал теклифнавай эсеррин сиягь

Классдилай кьеце к'елун патал: Ашурагьаев А. «Илгьамдин лепеяр»; Вагьабов И. «Лезгийрин мисалар ва миск'алар»; Ибрагьимов Н. «Худа-Верди – Буда-Верди»; Исмаилов А. «Чигедин ст'алар»; Мегьамед А. «Медалар алай киц'»; Мингьажев С. «Гьвечи разведчик»; Мурадов Ш.-Э. «Дустар я чун вири»; Мусаев К. «Нурар к'ват'из ракьинин»; Мут'алибов А. «Рик'ин эквер»; Садикь М. «Ширин гад»; Саидгьасанов С. «Зуьрнедин ван алаз»; Фетягь А. «Вацран пешер»; Эфендиев З. «Яру-ц'ару к'ват'ар»; Юсуфов Р. «Зи дустарин хиялар».

Хуралай чирун патал: Фатахов А. «Зул»; Керимова С. «Дустар»; Фетягь А. «Кьуьд»; Мурадов Ш.-Э. «Баркалла ваз, чан бала»; Гьажиев Ш. «Яран сувар»; Ибрагьимов М. «Зи ватанда».

Библиографиядин культура (аялрин ктабрихь ва справочный литературадихь галаз к'валах). Ктаб герек тир чирвилерин чешме я.

Ктабдин элементар: кьилер, аннотация, иллюстрация. Библиотекдадай меслят кьалурзавай сиягьдин (списокдин) бинедаллаз картотекадай ктабар хкягьун. К'елунин, художественный, справочный ктабар.

Ктабрин жуьреяр (печатдай акьуднавай): ктаб-эсердин, ктаб-к'ват'алдин, ктаб-сочиненийрин к'ват'ал, газетар-журналар, справочникар, словарар, энциклопедияр.

Кьвед лагьай классда «Литературадай к'елун» учебный предметдин мана ва аялри **сифтегьан классра** тухудай универсальный учебный гьерекатар.

Чирвилер гудай (познавательный) универсальный учебный гьерекатар:

– слогралди гафар, слогар ва гьарфар ахъай тийиз тамам гафаралди ван акъудна клевиз келун, цлалцлалмдиз гьвечли прозадин ва шииррин эсерар келун;

– жуьреба-жуьре темайрин эсерар (Ватандикай, тебиатдикай, аялрикай, къушарикай ва гьайванрикай, хзандикай, дустарикай), жанрайрай (халкъдин сивин яратмишунар, махар (фольклордин ва литературадин), гьикая, басня, шиир) группайриз паюн ва гекъигун;

– махунин, гьикаядин текстер анализ авун: тема, къилин мана тайинарун, текст паяриз паюн, абуруз килер гун, муаллимдин куьмекдалди келайдан къилин фикир тайинарун;

– жанрайрин (халкъдин сивин яратмишунрин эсерар, литературадин махар, гьикая, шиир, басня) къетленвилериз (куьруь) характеристика гун;

– шиир анализ авун: текстинин художественный къетленвилерин ва члал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун: эпитетар, гекъигунар, метафораяр жагъурун (терминар галачиз);

Информациядихъ галаз кваллах:

– гафаралди текстиниз шикилар члугун;

– эсердин текст иллюстрациядихъ галаз къадайвал хьун;

– гьикаядин текстинин мана-метлеб галай-галайвал ва тикрарунар квачиз тамамдиз ахъайиз хьун;

– ктабдин килерай (оглавленидай), каталогдай кьил акъудиз хьун, меслят къалурнавай сиягьдин (списокдин) бинедаллаз каталогдай лазим тир автордин ктаб жагъуриз хьун;

– кйлера ганвай информациядиз, иллюстрацийриз фикир гун;

– текстиниз талукъ четин гафарин винел кваллах тухун, словарихъ галаз кваллахун.

Коммуникативный универсальный учебный гьерекатар:

– диалогда иштирак авун: ганвай темадай суалриз жавабар гун, жуван жавабрин гьавурда тун, жув хъсандиз гьавурдик кваз хьун, алава яз

юлдашдин жавабда жуван фикирарни лугъун, суаларни тапшуругъар тамамариз чир хъун;

– келай ва я хянавай эсер галай-галайвал суьгъбет авун;

– келай/ван хъайи эсердин бинедаллаз нетижаяр дуьз ачухдиз лугъун, текстинин мана (десте, жуьт) веревирд авун;

– тебиатдин шикилриз талукъ гафар (абуруз кьимет гузвай) жагъурун ва абурун куьмекдалди шикилар члугун;

– келай эсерриз ухшар авай мисклалар, гьикаяяр, гьвечли махар туьклуьриз хъун;

– художественный эсеррин кьатлар сегьнеламишун.

Регулятивный универсальный учебный гьерекатар:

– эсер келдайла/яб акалдайла жуван гьиссерин гьалариз кьимет гун;

– жуван хурун зигьинда (память) келай/яб акалай текстинин вакъиадин галай-галайвал хуьн;

– эсер келдайла/яб акалдайла тамамарун патал эцигнавай учебный задачаяр ахтармишун (контролировать авун).

– тамамарун патал эцигнавай (чешнеда) учебный задачаяр ахтармишун.

Санал кьиле тухузвай кваллах:

– санал кваллахун патал жуваз юлдаш жагъурун;

– умуми меслятдал атун, кваллах паюн, икьардал атун, кваллахдин умуми нетижайриз жаваб гуз хъун.

3 – КЛАСС

Ажеб хъсан затI я мектеб! Мектебдикай, ктабрикай, акьулдинни камалдин рекъе хьуникай шиирар.

Рамазанов К. «Ктабдин мани»; Сулейман С. «Ажеб хъсан затI я мектеб!»; Фетягъ А. «Акьулдин, камалдин рекъе».

I сентябрь — Чирвилерин югъ. Тарсарикай, муаллимдикай, келунрикайни чирвилерикай шиирар, макъалаяр, мисалар ва мисклалар.

Фетягъ А. «Сентябрдин сад»; Гьуьсейнов И. «Тарс»; Насруллаева В. «Муаллим»; Къардаш А. «Саламан «4»»; Саидов А. «Школадиз вач».

II КЛАСС
(34 сят)

№	Тема, курсунин раздел	Программадин мана	Чирвилер тешкилуни кьайдаяр ва формаяр Аялдин к'валахдин характеристика
1	Тарсуниз гьахьун (1 сят)	Литературадай к'елун учебникдихъ галаз танишарун. Учебникда авай лишанрин метлебдин гьавурда тун. Инсандин уьмуьрда лезги ч'алан чка. Учебникдин кьилер. Словарь.	Литературадай к'елун учебникдай кьил акьудиз хьун . Шикилриз килигун , абурун мана учебникда ганвай текстинихъ галаз кьазватIа гекъигун . Тапшуругьар тамамардайла учебникда авай лишанрин метлебар чир хьун ва абур иплемишун . Кьилерихъ галаз танишарун, ана авай лазим эсер жагьурун. Манадин гьавурдик кваз хьун . Учебникдин эхир кьиле ганвай словардикай менфят кьачун .
2	Гатун яргьи иер йикьар акьатна, чаз зул жеда (2 сят)	Гад рик'ел хкун. Гатун яргьи йикьарикай, ч'ехибурунни аялрин к'валахрикай ва машгьулатрикай шиирар, гькаяяр, махар. Гьуьсейнов И. «Гад рик'ел хкун»; Яралиев Я. «Хважамжам»; Фетягь А. «Кьавах»; Агьмедов Н. «Гатун пакамах»; Гьажиев Ф. «Руфун цай»; Фаталиев К. «КицI, кац, кьиф»; «Кьаравул»; Магьмудов А. «Сулейманан меслят»; Багдадин КI. «Фу»; Пичче. «Кич'евал». <i>Классдила кьеце к'елун:</i> Вагьабов И. «Лезгийрин мисалар ва мискIалар». <i>Проектдин к'валах:</i> «Зи гатун каникулар».	Кьилерихъ галаз танишвал , анай лазим тир эсер жагьурун . Гьавурдик кваз, дуьз ва цIалцIамдиз слогради ва бязи гафар тамамдиз к'елун . Текстинин мана-метлебдай суалриз жавабар гун , текстинай суалриз жавабар жагьурун , к'елай эсердиз кьимет гун . Текстинин мана-метлеб муаллимдин суалрин ва я учебникда ганвай пландин куьмекдалди хьлагьун . Гафаралди текстиниз талукь шикилар чIугун . <i>Гуьзетунар.</i> Гьавадин температура хкаж хьунин, салан майвайрин бегьер гьунин винел гуьзетунар , гатуз гьайванрин уьмуьрдални инсанрин к'валахрал гуьзетунар . <i>Экскурсия.</i> Тамуз, чуьлдиз, дагьдин чкадиз, чкадин набататрихъ галаз таниш хьун патал экскурсия. «Кард» журналдай эсерар к'елун . Гатукай, т'ебиатдикай, аялрикай эсерар к'елун ва мана чир хьун . Цийи ктабдихъ галаз таниш хьун . Автордин т'вар, эсердин т'вар чир хьун ва шикилрихъ галаз таниш хьун , шиклда квекай ихтилат физватIа тайинарун . Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун .
3	Атана зул, атана (3 сят)	Зулун т'ебиатдикай, зулун лишанрикай, зулуз багьдикай, чуьлдикай, тамукай, гьайванрикай, зулуз зулуз аялрин кьугьунрикай, инсанрин к'валахрикай шиирар, гькаяяр, мисалар ва мискIалар. Фатахов А. «Зул»; Ражабов А. «Зулун вахт»; Тагьиров Ш. «Зулун пешер»; Гьажиев М. «Кьушар куьч	Кьилерихъ галаз танишвал , анай лазим тир эсер жагьурун. Шиир шаирдин гьевесдалди, интонациядалди к'елун . К'елай шиирдин гьавурдик кваз хьун . Мана-метлебдай суалриз жавабар гун , Шиирдай суалриз жавабар жагьурун , К'елай эсердиз кьимет гун . Текстинин мана-метлеб муаллимдин суалрин ва я учебникда ганвай пландин куьмекдалди хьлагьун . Гафаралди шикилдиз талукь шикилар чIугун . Эсердин текстинин мана-метлеб галай-галайвал ва тикрарунар квачиз тамамдиз ахьаюн .

		<p>жезва»; Узденов Гь. «Зул»; Мирзоев Н. «Керекул»; Фатуллаева П. «Зул хтана»; Ферзалиев К. «Агьмедаз зул канда»; Салахъ М. «Марвар буллах»; Фетягъ А. «Хьипер»; «Кард» журналдай. «Цеквер».</p> <p><i>Классдилай къеце келун:</i> Ибрагьимов Н. «Худа-Верди-Буда-Верди».</p> <p><i>Хуралай чирун:</i> Фатахов А. «Зул».</p> <p>Чал гегьеншарун. «Къизилдин зул» шикилдай сугьбет туькьурун.</p>	<p>Текст паяриз паюн, абуруз кьилер гун, муаллимдин куьмекдалди келайдан кьилин фикир тайинарун. Эсердин художественный кьетенвилери ва члал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун: эпитетар, гекьигунар, метафораяр жагъурун (терминар галачиз).</p> <p>Мукьва манаяр авай гафар гекьигун, гзаф манаяр авай бязи гафарихъ галаз таниш хьун.</p> <p>Муаллимдин куьмекдалди эсерда кьиле физвай иштиракзавай ксариз, тебиатдин шикилриз талукъ гафар (абуруз кьимет гузвай) жагъурун ва абурун куьмекдалди шикилар члугун.</p> <p>Гафар дуьз лугьун ва келун.</p> <p>Зулун тебиатдиз, зулун лишанриз талукъ шикилдин мана-метлеб ачухарун, текстинай адаз талукъ ибараяр ва предложенияр жагъурун.</p> <p>Келунин карда предложенидин эхирдин ва са жинсинин членрин интонацияр ва пауза хуьн.</p> <p>«Къизилдин зул» темадай шиирар хъсан келзавайбурун арада конкурс кьиле тухун.</p> <p><i>Гуьзетунар.</i></p> <p>Гъаваяр серин хьунин, тарарин пешер дегиш хьунин, кьушар чими уьлквейриз куьч хьун. Пешерин коллекция кватлун. Фад пеш авадардай набататрин винел гуьзетунар. Зулуз инсанрин кваллахар.</p> <p><i>Эскурсия.</i></p> <p>«Зул» темадай тебиатдиз экскурсия. «Кард» журналдай эсерар келун. Зулукай, тебиатдикай, аялрикай келун ва мана чир хьун. Цийи ктабдихъ галаз таниш хьун. Автордин твар, эсердин твар чир хьун ва шикилрихъ галаз таниш хьун, шикилда ихтилат квекай физватла тайинарун.</p> <p>Муаллимдин суалрин куьмекдалди келай ктабдин (эсердин) мана-метлеб мягькемарун. Никай ва квекай келнала (яб ганатла), жаваб гуз алакьун. Ксариз кьимет гун. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун.</p> <p><i>Жуьтдиз квалахун:</i> эсерар сегьнеламишун патал хкягьун, шиирар хуралай чирун, «Къизилдин зул» мярекат кьиле тухун.</p>
4	<p>Гъайванар чи дустар я (Зсят)</p>	<p>Гъайванрикай, абурун уьмуьрдикай гьикаяяр, шиирар, махар, мисалар ва мисклалар. Гъайванрихъ галаз рафгарвал, абурун къайгьударвал авун кьалурзавай эсерар.</p> <p>Фатуллаева П. «Пси-пси псайди»; Лезги халкъдин мах «СикI»; Эльдарова З. «Гъайванрин уьмуьр»;</p>	<p>Кьилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун.</p> <p>Текстинин мана-метлебдай суалриз жавабар гун, текстинай суалриз жавабар жагъурун, келай эсердиз кьимет гун. Текстинин мана-метлеб муаллимдин суалрин ва я учебникда ганвай пландин куьмекдалди хълагьун. Гафаралди гъайванрикай, абурун уьмуьрдикай, къайгьударвилерикай шикилар члугун. Эсердин текстинин мана-метлеб галай-галайвал ва тикраунар квачиз тамамдиз ахъаюн. Эсердин лишанриз талукъ шикилдин мана-метлеб</p>

		<p>Къарибов Н. «Темпел кац»; Фатуллаева П. «Бузан»; «Кард» журналдай. «Келер»; Житков Б. «Виклегъ бадбад»; Ферзалиева А. «Чижерхъанрин мажара»; Куьреви М. «Кефчибег»; Керимова С. «Дустар»; Мингъажидинова Р. «Бадбад»; Пришвин М. «Мукан мукъув»; Мирзоев, С. Гъажиев Н. «Къушар чи дустар я».</p> <p>Классдилай къеце келун: Керимова Седакет. «Дустар».</p>	<p>ачухарун, текстинай адаз талукъ ибараяр ва предложенияр жагъурун. Текст паяриз паюн, абуруз къилер гун, муаллимдин куьмекдалди келайдан къилин фикир тайннарун.</p> <p>Текстинин художественный къетленвилерин ва члал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун. Муаллимдин куьмекдалди гъайванрин шикилриз талукъ гафар (абуруз къимет гузвай) жагъурун ва абурун куьмекдалди шикилар члугун. Гафар дуьз лугъун ва келун. Текст сегънеламишун.</p> <p>«Кард» журналдай эсерар келун. Гъайванрикай, абурун уьмуьрдикай эсерар келиз ва ахъайиз алакьун. Эсердин автордин ва бегенмиш хъайи ктабдин тварар чир хъун. Муаллимдин суалрин куьмекдалди келай ктабдин (эсердин) мана-метлеб мягъкемарун. Никай ва квекай келнатла (яб ганатла), жаваб гуз алакьун. Крариз къимет гун. Келай махунай бязи шикилар сегънеламишун. Ктабдихъ гелкъуьн. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хъун.</p> <p><i>Жуьтдиз кваллахун:</i> сада-садаз (яб акалай) келай эсердай суалар гун.</p>
5	<p>Зегъметди чаз гуда вири (Зсят)</p>	<p>Жуьреба-жуьре кваллахрикайни пешейрикай, инсандин уьмуьрда зегъметдин метлеблубликай эсерар.</p> <p>Ризванов З. «Эслидин цуьк»; Гъажиев М. «Жуван зегъмет»; Багдадин КИ. «Гар»; Тагъирбегов Р. «Хуьруьн нуькI»; Нагъиев Ф. «Лаклабар»; «Лезги газетдай». «Маша гьикI члехи хъанай»; Мингъажидинова Р. «Кланчлар».</p> <p>Проектдин кваллах: «Зегъметди инсандал абур гьида».</p>	<p>Къилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун.</p> <p>Текстина гьалтзавай четин гафар мукъва ва я акси мана гузвай гафунин куьмекдалди ачухариз алакьун.</p> <p>Гъавурда гьат тийизвай гафар, масадан куьмек галачиз, тексинай жагъуриз алакьун.</p> <p>Эсерда иштиракзавай ксариз, вакъайриз характеристика гузвай гафар муаллимдин куьмекдалди текстинай жагъурун.</p> <p>Текст суалрин куьмекдалди тамам паяриз пайиз алакьун.</p> <p>Келай эсердиз сифте суалдин предложенийрин къайдада, ахпа хабардин предложенийрал кхъенвай план туькIуьрун. Эсерда иштиракзавай ксарин хесетриз, абурун зегъметдиз къимет гуз алакьун.</p> <p>Келай эсер (сюжетдин гьикая, эсерриз ганвай шикил) сифте къилъай муаллимдин суалрин куьмекдалди, ахпа жуван гафаралди суьгъбет хъувун. Текст сегънеламишун.</p> <p>Текст паяриз паюн, абуруз къилер гун, муаллимдин куьмекдалди келай текстинин къилин фикир тайннарун.</p> <p>Зегъмет члугун инсандин лап члехи буржи тирди тайннарун. Текстинин художественный къетленвилерин ва члал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун.</p> <p>Муаллимдин куьмекдалди эсерда ганвай шикилриз талукъ гафар (абуруз къимет гузвай) жагъурун ва абурун куьмекдалди шикилар члугун. Гафар дуьз</p>

			<p>лугъун ва кӀелун. Литературадин чӀалан нормаяр хвена, гъавурдик кваз, дуъз, ачухдиз ва лазим тир къван кӀеви ван аваз гафаралди кӀелун.</p> <p>«Кард» журналдай эсерар кӀелун. Инсандин уьмуурда зегьметдин метлеблубликай кӀелиз ва ахъайиз алакьун. Эсердин автордин тӀвар чир хьун. Муаллимдин суалрин куьмекдалди кӀелай ктабдин (эсердин) мана-метлеб мягькемарун. Никай ва квекай кӀелнатӀа (яб ганатӀа), жаваб гуз алакьун. Инсанрин кӀвалахризни пешейриз къимет гун. Ктабрин выставкадихъ, кӀелун лазим ктабрин тӀварар авай плакатдихъ галаз таниш хьун. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун. Ктабдихъ гелкъуьн.</p>
6	<p>Дуст аялар (Зсят)</p>	<p>Аялрин уьмуурдикайни кӀвалахрикай, дуствилкай -</p> <p>ни юлдашвилкай, чпелай чӀехибуруз гьуьрмет авуникай гьикааяр, шиирар ва макъалаяр.</p> <p>Султанова А. «БицӀекар»; Базеева М. «Къанундиз муьтӀуьгъарна»; Хаметова Х. «Туп»; Осеева В. «Хиялар авунал рикӀ алайди»; Ризванов З. «Суал»; Фейзуллаева З. «Къве дуст»; Исмаилов А. «Салам къе сефил я»; Къурбан Гь. «Селимни Насир»; Межидов Кь. «Ничхиррин чӀал чидай Сафар»; Нагъиев Ф. «Аялрин мани».</p> <p>Классдилаь къеце кӀелун: Саидгъасанов С. «Зуьрнедин ван алаз» («Под звуки зурны»).</p> <p>ЧӀал гегьеншарун. «Зи рикӀ алай дуст» темадай сочинение туькӀуьрун.</p>	<p>Къилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун.</p> <p>Художественный эсер гъавурдик кваз, дуъз, ачухдиз ва лазим тир къван кӀеви ван аваз гафаралди кӀелун. КӀелзавай текстинин манадилаь аслу яз, герек гафар къетӀендаказ кӀелун ва вучиз и гафар къилдин интонациядалди чара ийизватӀа, гьадан гъавурда тваз алакьун. Муаллимдин суьгьбетдихъ ва кӀелунин тегьердихъ яб акализ алакьун.</p> <p>Халисан дуст гьихътинди хъана кӀандатӀа, аялрихъ галаз веревирд авун.</p> <p>Эсер кӀелун, гуьгьуьлар къалурун, кӀелай эсердикай жуван фикрар лугъун. Эсердин тема ва къилин фикир тайинарун. Эсердин мана мисалрихъ гекъигун. Эсердай план туькӀуьрун.</p> <p>Текст сегьнеламишун.</p> <p>Жуван жавабриз къимет гун. Жув ахтармишун ва жува-жуван агалкъунриз къимет гун. КӀелайди жува-жуваз веревирд авун. Къве касди санал кӀвалахиз чирун, кӀелайди веревирд авун, сада-садахъ галаз меслят авун.</p> <p>«Кард» журналдай кӀватӀалдай эсерар кӀелун. КӀелай эсердин фикир тайинарунин алакьун гегьеншарун. Аялрин уьмуурдикай, абурун кӀвалахрикайни дуствилкай эсерар кӀелун ва абурун къилин фикир тайинарун. Эсердин автордин тӀвар чир хьун. Муаллимдин суалрин куьмекдалди кӀелай ктабдин (эсердин) мана-метлеб мягькемарун. Никай ва квекай кӀелнатӀа (яб ганатӀа), жаваб гуз алакьун. Иштиракзавай ксарин хесетриз, крариз къимет гун. Ктабрин выставкадихъ, кӀелун лазим ктабрин тӀварар авай плакатдихъ галаз таниш хьун. Ктаб кӀелунин гигиенадин къайдаяр вилив хуьн. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун. Ктабдихъ гелкъуьн.</p> <p>Жуьтдиз кӀвалахун: теклифнавай художественный эсеррин текстер гекъигун (жанраяр чир хьун), таблица ацӀурун, жуван кӀвалахдин нетижайриз</p>

7	<p>Тебиатди лацу яргъан галчукна (Зсят)</p>	<p>Хъуьтлуьн тебиатдикай, хъуьтлуьз аялрин къугъунрикайни машгулатрикай, инсанрин кеспийрикай, хъуьтлуьн багъдикай, чуьлдикайни тамукай, гъайванринни къушарин уьмуьрдикай шиирар, гьикаяяр, мисалар, мискӀалар.</p> <p>Фетягъ А. «Къуьд»; Исаев Ш. «Газарар»; МутӀалибов А. «Хуьре къуьд»; Соколов-Микитов И. «Къуьд атана»; Мусайиб С. «Хъуьтлуьн чуьл»; Пришвин М. «ЦуцӀулдин рикӀел алама»; Саид М. «Аида»; Агъмедов Н. «Баркалла, Айна!»; Алем А. «Живедин аялар»; Ферзалиева А. «Къуьрен суьрсетар»; Къарибов Н. «Къуьд»; Скребицкий Г., Чаплина В. «Къуьр хъуьтлуьз гьикӀ яшамеш жезва»; Исмаилов А. «Лацувал».</p> <p>Хуралай чирун: Фетягъ А. «Къуьд».</p> <p>ЧӀал гегъеншарун. «Къуьд» шикилдай суьгъбет туькӀуьрун.</p>	<p>къимет гун.</p> <p>Къилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун.</p> <p>Шииррин кӀватӀалриз килигун, кӀватӀалдин тӀварцӀий шииррин мана-метлеб тайинарун.</p> <p>Художественный эсер ван акъудна кьиле гъатдайвал дикъетдалди кӀелун. МискӀалар ва жавабар чир хьун. Художественный текст ван акъудна эсер ийидайвал кӀелун.</p> <p>Мисалар эсердин кьилин фикирдихъ галаз гекъигун.</p> <p>Тектинин план туькӀуьрун, муаллимдин куьмекдалди адан мана-метлеб хълагъун, текстиниз гафаралди шикилар чӀугун.</p> <p>Текстинин художественный кьетӀенвилерин ва чӀал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун: эпитетар, гекъигунар, метафораяр жагъурун (терминар галачиз).</p> <p>Мукъва манаяр авай гафар гекъигун, гзаф манаяр авай гафар бязи гафарихъ галаз таниш хьун, муаллимдин куьмекдалди хъуьтлуьн тебиатдин шикилриз талукъ гафар (абуроз къимет гузвай) жагъурун ва абурун куьмекдалди шикилар чӀугун. Гафар дуьз лугъун ва кӀелун. КӀелунин карда предложенидин эхирдин ва са жинсинин членрин интонацияр ва пауза хуьн.</p> <p><i>Гуьзетунар.</i> Хъуьтлуьз набататринни гъайванрин, инсанри ийидай кӀвалахрин винел гуьзетунар тухун.</p> <p><i>Экскурсия.</i> «Хъуьтлуьз набататар» темадай экскурсия.</p> <p>КӀелай эсердин кьилин фикир тайинару - нин алакун гегъеншарун. ТӀварцӀиз, шикилриз килигна лазим ктаб хкъягъун. «Кард» журналдай эсерар кӀелун, адан мана-метлеб чир хьун. Крариз къимет гун. КӀелзавай махунин, эсердин тӀвар, автордин тӀвар чир хьун. Шикилрихъ галаз таниш хьун. Ктаб кӀелунин гигиенадин къайдаяр хуьн. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун.</p> <p><i>Жуьтдиз кӀвалахун:</i> эсерар сегънеламишун патал хкъягъун, шиирар хуралай чирун, «<i>ЦӀийи йис</i>» мярекат кьиле тухун.</p>
8	<p>Хизан, школа, юлдашар (Зсят)</p>	<p>Дидедиз, бубадиз, хзанриз, аялриз бахшнавай, диде-бубадиз куьмек гуниз, жувалай чӀехибуруз гъуьрмет авуниз, гъвечӀибурухъ гелкъуьниз, кӀвале авай чӀехибурун зегъметдиз, школадиз юлдашриз кӀелзавай аялрин дуствилиз талукъарнавай</p>	<p>Къилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун.</p> <p>Художественный эсердин гъавурдик кваз, дуьз, ачухдиз ва лазим тир къван кӀеви ван аваз гафаралди кӀелун.</p> <p>Эсерда кьиле физвай вакъияяр галай-галайвал тайинарун.</p> <p>План туькӀуьрун. Пландай галай-галайвал эсер туькӀуьрун.</p> <p>Эсердин герояр тайинарун, абурун къамат ва</p>

	<p>шиирар, гьикаяяр. Саидгьасанов С. «Мектебдиз»; Исаев Ш. «Пирожокар»; Эльдаров Х. «Игитан къаст»; Толстой Л. «Багъманчини адан рухваяр»; Рамазан Гь. «Куьк «вад»; Нагъиев Ф. «Яру кIек»; Фетягъ А. «КIарасар къенят авун»; Мурадов Ш.-Э. «Баркалла ваз, чан бала!»; Велибегов Р. «Ам чи баде я»; Фаталиев Кь. «Мусадикай къиса»; Шабатов Ш. «Къиле тефей нумра»; Эсетов А. «Дикъетлу хьухъ, чIехибур!»; Исмаилов А. «Ширин чай».</p> <p>Классдилай къеце кIелун: Исмаилов А. «Чигедин стIалар».</p> <p>Хуралай чирун: Мурадов Ш.-Э. «Баркалла ваз, чан бала».</p> <p>ЧIал гегъеншарун. «<i>Чи хизан темадай</i>» темадай сочинение туькIуьрун.</p>	<p>къилихар къалурун. Эсердин геройдихъ галаз жуван рафтарвал къалурун, абуру авур кIвалахдиз къимет гун. Гафаралди текстиниз талукъ шикилар чIугун. Гьикаядин текстинин мана-метлеб галай-галайвал ва тикрарунар квачиз тамамдиз ахъаюн. Эсердиз талукъ шикилдин мана-метлеб ачухарун, текстинай адаз талукъ ибараяр ва предложенияр жагъурун. Текстиниз талукъ четин гафарин винел кIвалах авун. МисалкIалриз жавабар гун. Ганвай темадай куьруь суьгъбет туькIуьриз алакъун. Жуван агалкъунар ахтармишун ва къимет гун. КIелай эсердин къилин фикир тайинарунин алакьун гегъеншарун. ТIварцIиз, шикилриз килигна лазим кIаб хкягъун. «Кард» журналдай эсерар кIелун, адан мана-метлеб чир хьун. Аялри чпи-чпиз кIелун патал 1-5 чин авай кIабар кIелун. Хзандикай, школадикай, юлдашрикай суьгъбет авун, абурун крариз къимет гун. КIелзавай эсердин тIвар, автордин тIвар чир хьун. Шикилрихъ галаз таниш хьун. КIаб кIелунин гигиенадин къайдаяр хьун. КIабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун. КIабдихъ гелкъуьн.</p>
9	<p>Хъана къван, хъанач къван (Зсят)</p> <p>КIвалин ва тамун гъайванрикай, абурун дуствиликай ва душманвиликай суьгъурдин ва яшайишдин махар. Халкъдин мах. «СикIни гъулягъ»; Севда А. «Цекверин тарс»; Межидов Кь. «Лекъ ва къуьр»; Саидов А. «Севни, чакъални, лифни къуьгъуьр»; Севда А. «Алахъай дерт»; Исмаилов А. «СикIни сикIрен тум»; Лезги халкъдин мах. «КIекни верч»; «Тажуб кар»; Севда А. «Тапрукъ.</p> <p>Классдилай къеце кIелун: Ганиева М. «Лезги</p>	<p>Кьилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун. КIабрин выставкадихъ, кIелун лазим кIабрин тIварар авай плакатдихъ галаз (I зур йис), лап регъят карточкайрихъ галаз (II зур йис) таниш хьун. Мах ван акъуд тавуна, жува-жувакди кIелун. Гафаралди текстиниз талукъ шикилар чIугун. Махунин мана-метлеб галай-галайвал ва тикрар квачиз тамамдиз ахъаюн. Текст паяриз паюн, абуруз кьилер гун, муаллимдин куьмекдалди махунин къилин фикир тайинарун. Эсердиз талукъ шикилдин мана-метлеб ачухарун, текстинай адаз талукъ предложенияр жагъурун. Муаллимдин куьмекдалди текстина кьиле физвай крариз, вакъиайриз, иштиракзавай ксариз талукъ гафар (абуруз къимет гузвай) жагъурун ва абурун куьмекадIди шикилар чIугун. Текстиниз талукъ суалриз масадан куьмек галасиз жавабар гуз, мах хъийиз хьун. Художественный эсердин чIалан бязи къетIенвилерихъ галаз (жанрайриз килигна) таниш</p>

		<p>халкъдин махар».</p> <p>Чал гегъеншарун. «<i>ЗирикI алай мах</i>» темадай суьгъбет тукIуьрун.</p>	<p>хьун: махуна тежедай крар хьун, басняда айгъам хтун, шиирда рифма. Чал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун.</p> <p>Келзавай текстиниз талукъ суаларни тапшуругъар тамамарун, текстиниз талукъ четин гафарин винел кIвалах авун.</p> <p>Келай махунин килин фикир тайинарунин алакьун гегъеншарун. Ктабдихъ галаз таниш хьун. Ктабдин тIвар, эсердин тIвар чир хьун. Шикилрихъ галаз таниш хьун. Никай ва квекай раханатIа (яб ганатIа) таниш хьун. иштиракзавайбурун хесетриз ва крариз къимет гун. Муаллимдин суалрин куьмекдалди келай махунин мана-метлеб мягъкемарун. Келай махунин бязи шикилар сегънеламишун Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун.</p> <p><i>Схемадай кIвалах:</i> (халкъдин сивин яратмишунрин ва литературадин) эсерар чир хьун, мисалар гьун.</p> <div data-bbox="769 801 1478 1070" data-label="Diagram"> <pre> graph TD A[Махар] --> B[Сивин яратмишунрин] A --> C[Литературадин] B --> D[Суьгъурдин] B --> E[Яшайишдин] B --> F[Гъайванрикай] </pre> </div>
10	<p>Хьсанвал-писвал, мергъяматлувал ал (Зсят)</p>	<p>Кьегъал, дамах гвачир, зегъметдални кIелунрал рикI алай, къайгъудар инсанрикай, иллаки аялрикай, абурун хьсан ва пис килихрикайни кIвалахрикай, гъакъикъи юлдашрикайни мергъяматлувиликай кхьенвай шиирар, гъикаяяр, баснияр.</p> <p>Гьуьсейнов И. «Гъвечи басня»; Ферзалиев К. «Кац ва иеси»; Нагъиев Ф. «Куь кьенфетар низ хьана?»; Ревю И. «Цегвни чепелукъ»; Акимова З. «ШенпИни Алина»; Пичче. «КъепИнамаз»; «Гъахъ патал»; Пичче. «Стхаяр»; Фаталиев Къ. «Женжелар»; Фетягъ А. «Хьуьруьн къведай крар».</p> <p>Классдилай къеце кIелун: Мингъажев С. «Гъвечи разведчик».</p> <p>Сочинение: «Регимлувал</p>	<p>Кбилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун.</p> <p>Ктабрин выставкадихъ, кIелун лазим ктабрин тIварар авай плакатдихъ галаз (I зур йис), лап регъят карточкайрихъ галаз (II зур йис) таниш хьун.</p> <p>Эсердин килин фикир тайинарун.</p> <p>Муаллимдин куьмекдалди текстинай иштиракзавай ксарин кIвалахдиз, абурун килихриз (хьсан ва пис) талукъ гафар ва абурун куьмекдалди шикилар чIугун.</p> <p>Эсердиз ганвай килин гъавурда тун.</p> <p>Жува кил гун. КIелдайла абурун гуьгъуьлар къалурун.</p> <p>Эсерда иштиракзавай ксарин хесетриз къимет гун.</p> <p>Эсер ролриз пайна кIелун.</p> <p>Эсердин текстинин мана-метлеб галай-галайвал ва тикраунар квачиз тамамдиз ахъаюн.</p> <p>Эсердин мана-метлебдай суалриз жавабар гун, текстинай суалриз жавабар жагъурун ва келай эсердиз къимет гун.</p> <p>Текстиниз талукъ четин гафарин винел кIвалах авун.</p> <p>«Кард» журналдай эсерар кIелун, адан мана-метлеб чир хьун. Хьсан ва пис килихриз къимет гун. Зегъметдални кIелунрал рикI алай юлдашрикай эсерар кIелун. Келзавай эсердин тIвар, автордин тIвар чир хьун. Шикилрихъ галаз таниш хьун. Ктаб</p>

		вуч я?»	Келунин гигиенадин къайдаяр хуьн . Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун . Ктабдихъ гелкъуьн.
11	Акваз-такваз чубарукар хтана, акваз-такваз масан гатфар атана (Зсят)	<p>Гатфарихъ тѣбиатдин шикилрикай ва Дагъустандин тѣбиатдин гуьрчегвиликай: багда, чуьлда, тама гатфар алуькуникай, гъайванринни къушарин уьмуьрдкай, сифте цуькверикайни пешерикай, инсандин зегъметдикай, аялрин гатфарин къугъунрикай туькгуьрнавай гыкаяяр, шиирар, мисалар ва мискIалар. Дидейриз, бадейриз, вахариз, дишегълийрин зегъметдиз бахшнавай шиирар ва гыкаяяр.</p> <p>Исмаилов А. «Аялрин гатфар»; Фатахов А. «Сифте сефер яз акуна»; Гъажиев Ш. «Яран сувар»; Фатуллаева П. «Тарс»; Фетягъ А. «Яцар»; Назарова Р. «Рехъди физва зун»; Сайдумов Э. «НуькI хтанва!»; Абдуллаев Б. «Мулдин цуьк»; Саидгъасанов С. «Май атана»; Пичче «Тамун аламатар».</p> <p>Классдилай къеце Келун: Эфендиев З. «Яру-цIару кIватIар».</p> <p>Хуралай чирун: Гъажиев Ш. «Яран сувар».</p> <p>ЧIал гегъеншарун. «Гатфар алуькна» темадай сочинение туькгуьрун.</p>	<p>Къилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун.</p> <p>Ктабрин выставкадихъ, Келун лазим ктабрин тIварар авай плакатдихъ галаз, лап регъят карточкайрихъ галаз таниш хьун.</p> <p>Шиирар дуьз, гъавурдик кваз, ачухдиз, ван хкажна ва бес къадардин зарблувал аваз Келун.</p> <p>Шиирда шардин гуьгъуьлар ачухарун.</p> <p>МискIалриз жавабар чир хьун.</p> <p>Жува келай мискIалрин бинедаллаз мискIалар туькгуьрун.</p> <p>Гатфарин тѣбиатдин шикилар гун.</p> <p>Текстиниз талукъ шикилар чIугун.</p> <p>Къилин фикир тайинарун.</p> <p>Муаллимдин куьмекдалди текстинай къиле физвай крариз, иштиракзавай ксариз, тѣбиатдин шикилриз талукъ гафар (абуруз къимет гузвай) жагъурун ва абурун куьмекдалди шикилар чIугун.</p> <p>Текстинин художественный къетIенвилерин ва чIал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун: эпитетар, гекъигунар, метафораяр жагъурун (терминар галачиз).</p> <p>КIелзавай текстиниз суаларни тапшуругъар тамамариз чир хьун, текстиниз талукъчетин гафарин винел кIвалах авун.</p> <p>Жуван жавабриз къимет гун.</p> <p>Жуван келунар ахтармишун ва къимет гун. Жуван агалкъунриз къимет гун.</p> <p><i>Гуьзетунар</i>. Гъаваяр чими хьун, живер цIурун, тарари тIур авун, пеш ахъаюн, къушар хътун. Гатфарихъ инсанрин зегъмет.</p> <p><i>Тѣбиатдин экскурсия</i>. «Гатфариз набататар» темадай экскурсия къиле тухун.</p> <p>Цийи ктабдихъ галаз таниш хьун. аялар патал акъуднавай художественный (8 - 30 чин авай) ктабар, «Кард» журнал, «Ша чна кIелин» кIватIалдай тѣбиатдикай, тѣбиатда жезвай дегишвилерикайни гуьрчегвиликай, гъайванрикайни къушарикай ва абурун уьмуьрдикай эсерар кIелун. Муаллимдин суалдин куьмекдалди келай эсердин мана-метлеб мягъкемарун. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун. Ктабдихъ гелкъуьн.</p>
12	Чан зи хайи диде-ватан (4сят)	<p>Чи Ватандикай, чи шегъеррикайни хуьрерикай, инсанрин кIвалахрикайни дуствиликай, абурун хушбахт уьмуьрдикай шиирар ва гыкаяяр.</p> <p>Гъажиев М. «Диде»;</p>	<p>Къилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун.</p> <p>Шиирар дуьз, гъавурдик кваз, ачухдиз, ван хкажна ва бес къадардин зарблувал аваз Келун.</p> <p>Текстинин художественный къетIенвилерин винел гуьзетунар тухун. Келай эсеррин бинедаллаз жуван Ватандикай суьгъбет авун.</p>

	<p>Исмаилов А. «Хайи чил»; Ибрагъимов М. «Зи ватанда»; Фейзуллаева З. «Къифрен тарс»; Шагъэмирова А. «Хуш я заз».</p> <p>Классдилай къеце кӀелун: Юсуфов Р. «Зи дустарин хиялар».</p> <p>Хуралай чирун: Ибрагъимов М. «Зи ватанда...».</p> <p>Проектдин кӀвалах: «Абуру чи Ватандин тереф хвена».</p>	<p>ТварцӀай эсердин мана-метлеб чирун. Шиирар сада садаз кӀелун.</p> <p>Шиирар хьуралай чир хьун.</p> <p>КӀватӀал-кӀватӀал (групповой) хьана кӀвалахун, сада-садаз шиирар кӀелун.</p> <p>Жуван гӀиссер, Ватандихъ галаз жуван рафтарвилер фикирда къуна Ватандикай са гъвечӀи суьгъбет туькӀуьрун.</p> <p>Ватан кӀан хьунин руьгъ кутун, гуьзелвилел кӀимет эцигиз чирун. Масадан куьмек галачиз текстинай четин гафар жагъурун. Суалрин куьмекдалди текст тамам паяриз паюн. Шикилар чӀугун. Жув ахтармишун ва жуван агалкъунриз кӀимет гун.</p> <p>Цийи ктабдихъ галаз таниш хьун. аялар патал акъуднавай художественный (8 - 30 чин авай) ктабар, «Кард» журнал, «Ша чна кӀелин» кӀватӀалдай хайи Ватандикай, инсанрин кӀвалахрикайни дуствиликай, эсерар кӀелун. Муаллимдин суалдин куьмекдалди кӀелай эсердин мана-метлеб мягъкемарун. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун. Ктабдихъ гелкъуьн. «Зи хайи Ватан ва адан тарих» темадай выставка туькӀуьрун.</p>
--	--	--

III КЛАСС (34 сят)

№	Тема, курсунин раздел	Программадин мана	Чирвилер тешкилунин къайдаяр ва формаяр Аялдин кӀвалахдин характеристика
1	Тарсуниз гъахьун (1 сят)	Литературадай кӀелун учебник дихъ галаз танишарун. Инсандин уьмуьрда лезги чӀалан чка. Учебникда авай лишанрин метлебдин гъавурда тун. Учебникдин мана-метлеб. Словарь.	Литературадай кӀелун учебникдай къил акъудиз хьун . Тапшуругъар тамамардайла учебникда авай лишанрин метлебар чир хьун ва абур ишлемишун . Къилериз килигна ктабдай жува лазим эсер, са автордин эсерар, са темадиз талукъ эсерар жагъуриз чир хьун . Эсердин тӀварцӀин бинадаллаз текстинин килин мана-метлеб чир хьун . Учебникдин эхир киле ганвай словардикай менфят къачун . Учебник туькӀуьр хьун, адан важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун .
2	Ажеб хъсан затӀ я мектеб (2 сят)	Мектебдикай, ктабрикай, акъулдинни камалдин рекъе хьуникай шиирар. Рамазанов К. «Ктабдин мани»; Сулейман С. «Ажеб хъсан затӀ я мектеб!»; Фетягъ А. «Акъулдин, камалдин рекъе». <p>Классдилай къеце кӀелун:</p>	Къилериз килигна ктабдай жува лазим эсер, са автордин эсерар, са темадиз талукъ эсерар жагъурун . Гъавурдик кваз, дуьз, эсер ийидайвал тамам гафаралди бес къадардин йигинвал аваз кӀелун . Эсерда киле физвай вакъиайрин галай-галайвал, абурун арада авай алакъаяр тайинарун . КӀелай текстинин план туькӀуьрун , муаллимдин куьмекдалди адан адан мана-метлеб хълагъун . Текстиниз гафаралди шикилар чӀугун . Художественный эсердин чӀалан бязи къетӀенвилерихъ галаз (жанрайриз килигна) таниш хьун . ЧӀал гуьрчегардай гафар ва я ибараяр, синонимар, лазим

	<p>Абдурогъман М. «КӀанда рикӀиз».</p> <p>Хуралай чирун: СтӀал Сулейман «Ажеб хъсан затӀ я мектеб».</p> <p>ЧӀал гегъеншарун. «Чи школа» темадай сочинение кхьин.</p>	<p>предложенияр ва интонация ишлемишун. Текстиниз талукъ тапшуругъар масадан куьмек галачиз тамамарун. Дестедин кӀвалахда иштирак авун, сада-садаз текст кӀелун. Юлдашдихъ галаз меслят авун, суьгъбетчидихъ яб акалун, масадан фикирриз гъурмет ийиз алакьун. Жув ахтармишун ва жува-жуван агалкьунриз жува къимет гун. Ктабрин паяр (жилд, кьилер, сифте гаф, эхиримжи гаф) чир хьун. Муаллимди кьалурай темадай жува-жуваз ктаб (10-100 чин авай) жагъурун; муаллимдин куьмек галачиз тарсарилай кьеце гьафтеда 1 - 3 чин авай ктаб кӀелун. Муаллимдин суалдиз жаваб яз жува-жуваз кӀелай ктабдай са чӀук хьагъун ва адан мана-метлеб хьлагъун. Классдилай кьеце кӀелунин тарсара таниш тушир писателдин 1 - 3 ктаб чир хьун. Эсердин мана-метлеб чир хьун, мана-метлеб хьлагъун. План туькӀуьрун, пландай суьгъбет авун. Суалриз жавабар гун. Ктабрин тӀвар, эсердин автор чир хьун, абур карточкайрал кхьиз алакьун. «Кард», «Самур», «Дагъустандин дишегъли» журналрин аялар патал разделар кӀелун.</p>
<p>1-сентябрь - чирвилерин югъ (4сят)</p>	<p>Тарсарикай, муаллимдикай, кӀелунрикайни чирвилерикай шиирар, макъалаяр, мисалар ва мискӀалар. Фетягъ А. «Сентябрдин сад»; Гъуьсейнов И. «Тарс»; Насруллаева В. «Муаллим»; Къардаш А. «Саламан «4»; Саидов А. «Школадиз вач».</p> <p>Классдилай кьеце кӀелун: Яралиев Я. «Алакатдин Уруж».</p> <p>Хуралай чирун: Насруллаева В. «Муаллим».</p> <p>ЧӀал гегъеншарун: «Зи муаллим».</p>	<p>Кьилериз килигна ктабдай жува лазим эсер, са автордин эсерар, са темадиз талукъ эсерар жагъурун. Жуван гуьзетунрал бинелу хъана ва я школадин яшайишдай гьикая туькӀуьрун. Эсерра жуьреба-жуьре чӀал гуьрчегардай гафар ва я ибараяр, синонимар, лазим предложения рва интонация ишлемишун. Иштиракзавай вакъияяр кьалурун патал авторди ишлемишзавай гафар ва ибараяр масадан куьмек галачиз жагъурун. Иштиракзавай ксарин кӀвалахриз къимет гун (муаллимдин куьмекдалди). Гафаралди шикилар чӀугунин кьайда ишлемишун ва кӀелай текстинин мана-метлеб тамамдиз ва хкъана хьлагъун. Текстиниз талукъ тапшуругъар масадан куьмек галачиз тамамарун. Жув ахтармишун ва жува-жуван агалкьунриз жува къимет гун. Ктабрин паяр (жилд, кьилер, сифте гаф, эхиримжи гаф) чир хьун. Муаллимди кьалурай темадай жува-жуваз ктаб (10-100 чин авай) жагъурун; муаллимдин куьмек галачиз тарсарилай кьеце гьафтеда 1 - 3 чин авай ктаб кӀелун. Муаллимдин суалдиз жаваб яз жува-жуваз кӀелай ктабдай са чӀук хьагъун ва адан мана-метлеб хьлагъун. Классдилай кьеце кӀелунин тарсара таниш тушир писателдин 1 - 3 ктаб чир хьун. Эсердин мана-метлеб чир хьун, мана-метлеб хьлагъун. План туькӀуьрун,</p>